

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

Міністерство освіти та науки України

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Історико-філологічний факультет

Кафедра української та зарубіжної літератур

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Одеса 2025

УДК 811.161.2'42 (075.8)

Рекомендовано до друку вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

(протокол № 6 від 27 листопада 2025 року)

Редакційна колегія

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Босва Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Павлюк Н. Л., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор.

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Кон О. О. – кандидат філологічних наук, доцент, декан історико-філологічного факультету ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Теорія та практика аналізу художнього тексту: сучасні вектори досліджень : зб. наук. статей. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. Вип. 3. 197 с.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», 2025

ФОРМУВАННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

The article presents a theoretical investigation into the formation of interpretive competence among upper secondary school students. It has been established that contemporary didactics regards interpretive competence as an essential component of reading culture as a whole. Work on developing interpretive competence enhances students' ability to comprehend a literary text in depth, identify and substantiate semantic connections between events, images, and ideas, and evaluate them within the broader context of culture and personal experience. It is demonstrated that improving the methodology for developing interpretive competence will contribute to the cultivation of well-educated young people capable of consciously understanding and appreciating literary heritage.

Key words: interpretation, competence, formation, reading culture, cognitive, value-based.

Постановка проблеми. У сучасній літературній освіті відзначається поступовий перехід до компетентнісного підходу, що передбачає розвиток у школярів не лише знань із літератури, а й практичних умінь сприймати та інтерпретувати художні тексти. Відповідно до Державного стандарту і Концепції літературної освіти, одним із найважливіших завдань є розвиток читацької культури й літературної компетентності учня, а ефективним засобом цього є формування інтерпретаційної компетентності [3, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми формування інтерпретаційної компетентності учнів середньої та старшої школи у сучасній літературній освіті не викликає заперечень. Але теоретичних та методичних досліджень не так уже й багато. Варто назвати роботи О. Коцан, Н. Пинькас, С. Твердохліб, В. Шуляра, Л. Юлдашевої тощо.

Мета запропонованої статті передбачає дослідження теоретичних аспектів формування інтерпретаційної компетентності в учнів старшої школи. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: визначити теоретичні засади сутності та розвитку інтерпретаційної компетентності на уроках української літератури; розглянути практичні

прикладі навчальних ситуацій, що сприяють формуванню відповідних умінь. Завдання дослідження включають також аналіз сучасних наукових підходів до проблеми, розгляд змісту і структури інтерпретаційної компетентності, опис конкретних методів і вправ, спрямованих на її реалізацію в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу. Інтерпретаційна компетентність розглядається сучасною дидактикою як важливий компонент читацької культури загалом. Дослідниця Л. Юлдашева зазначає, що інтерпретаційна компетентність «... передбачає не лише розуміння змісту художнього твору, а й здатність до його глибокого тлумачення, оцінювання, концептуального осмислення та співвіднесення з культурним і особистісним контекстами» [6, 315]. Такий підхід розкриває компетентність як цілісну якість, що об'єднує когнітивні й ціннісні аспекти читання: учень не лише усвідомлює сюжет і форму, а й інтерпретує символіку, мотиви, художні образи через призму власного досвіду й знань про культуру.

До того ж інтерпретаційна компетентність учня полягає у здатності глибоко розуміти зміст твору, знаходити й обґрунтовувати смислові зв'язки між подіями, образами та ідеями, а також оцінювати їх у контексті культури і власного досвіду [6, 316].

Розглянемо поняття «інтерпретація», яке є доволі багатозначним та використовується у різних науках. Зокрема, у гносеології, філософії мови, семіотиці, логіці, теорії комунікації, методології наук тощо [2, 429]. У перекладі з латинської лексема «interpretatio» означає «пояснення», «трактування» [2, 429].

Літературознавець Юрій Ковалів пропонує наступне пояснення зазначеного поняття: «... у літературознавстві використовується задля встановлення значень понятійних структур, розуміння сенсу текстів, має

амбівалентне трактування: як перенесення їх на предметний світ і поза перенесення при наданні виразам певного змісту» [2, 429].

Розмірковуючи над процесом інтерпретації, дослідниця Н. Пінкас стверджує: «Процес інтерпретації має подвійний вектор: не лише читач, сприймаючи текст, наповнює його смислом, але й твір так само впливає на читача, сприяючи його самовдосконаленню. Герменевтичне коло набуває наступного вигляду: вивчаючи текст, читач пізнає самого себе, а пізнання себе, свого горизонту дає можливість розуміти текст, вступати у діалог із його автором. Читач і автор спільно створюють смисл того, що називається художнім твором.

Отже, навчаючи учня сприймати і тлумачити літературу, формуючи його інтерпретаційну компетентність, учитель-словесник виконує значно ширші завдання загальноосвітнього та загальнолюдського значення: навчає осмисленому критичному ставленню до явищ мистецтва і дійсності загалом» [3, 9-10].

Будова інтерпретаційної компетентності включає кілька компонентів, які взаємодіють між собою. На думку О. Коцан, базовими структурними елементами є ціннісно-цільова складова, теоретично-інформаційна, діяльнісно-практична та досвідна. Ціннісно-цільова компонента відображає мотивацію учня і ставлення до художньої літератури (наприклад, інтерес до твору, естетичні вподобання, ціннісні орієнтації в процесі читання). Теоретично-інформаційна включає знання про літературні жанри, історичний контекст твору, поняття літературознавства (тема, ідея, композиція тощо). Діяльнісно-практична – це сформовані вміння аналізувати текст, порівнювати його з іншими творами, створювати власні інтерпретації. Досвідна складова формується через попереднє читання різних текстів і творче виконання інтерпретаційних завдань, тобто накопичення «читацького досвіду» [1, 34].

У навчально-методичній літературі інтерпретаційні завдання поділяються на різні типи залежно від рівня складності та цілей уроку. Зокрема, Л. Юлдашева пропонує порівняння різних рівнів інтерпретації – від емоційного реагування на твір до теоретичного моделювання його змісту [6, 317]. На початкових етапах учням пропонуються завдання, що стимулюють вільні асоціації: емоційні враження, візуальні образи, паралелі з особистим досвідом. Надалі завдання стають аналітичнішими: робота з ключовими словами, з'ясування мотивів персонажів, пошук алегорій чи паралелей із реальними історичними подіями. На найвищому рівні учні опановують концептуальне читання: пояснюють світоглядні ідеї автора, зв'язують прочитане з ширшим культурним контекстом. Цей поступовий підхід до ускладнення завдань дозволяє системно розвивати інтерпретаційну компетентність і забезпечувати наступність у навчанні літератури (зберігати цілісність читацького досвіду) [6, 317].

Методика формування інтерпретаційної компетентності на уроках української літератури, як підкреслюють науковці, передбачає систему роботи. В освітній практиці особлива увага приділяється активним, діяльнісним методам навчання, які сприяють глибокому осмисленню художнього твору. Компетентнісний підхід вимагає використання різноманітних форм організації роботи, що стимулюють комунікативні, аналітичні та творчі здібності учнів. Зокрема, ефективним є поетапне введення інтерпретаційних завдань: від попереднього читання та створення асоціативного кола ідей до аргументації власних суджень. Варто використовувати проблемні запитання, що змушують учнів співставляти текст із контекстом (історичним, біографічним тощо), а також завдання зі співставлення різних точок зору щодо одного художнього явища.

На уроках української літератури значущими стають групові інтерактивні методи. Наприклад, навчальна дискусія дозволяє учням обмінюватися інтерпретаціями твору, відстоювати власні міркування та критично оцінювати

аргументи інших. Така робота розвиває вміння формулювати аргумент, спираючись на конкретні уривки тексту, та викладає критичне мислення. Метод проєктів передбачає, що учні самостійно досліджують певний аспект твору (наприклад, роль пейзажу у створенні настрою чи історичні алюзії у поемі), готують презентацію чи постер за результатами дослідження, що формує навички самостійного пошуку і систематизації інформації. Театралізація тексту (інсценізація окремих сцен) дає змогу школярам «прожити» сюжет, глибше пізнати характери й мотиви дій героїв, розвиває творчу уяву та ораторські навички [6, 318].

У процесі уроку доцільно застосовувати різні техніки роботи з текстом: створення концептуальних або ментальних карт (де виокремлюються зв'язки між ключовими поняттями, образами, мотивами твору), рольові ігри, проблемні есе та творчі рефлексії. Наприклад, «інтерпретаційні карти» дозволяють учням наочно побудувати модель тексту – вказати на лінії сюжету, головні конфлікти, зв'язки між персонажами та темами. Це сприяє виокремленню основного та другорядного і допомагає абстрагуватися від окремих деталей для виявлення глибинних смислів.

Методи «око-на-око» з твором передбачають роботу з ідеями автора на особистісному рівні: учні можуть писати внутрішній монолог героя або сучасну інтерпретацію уривку, обґрунтовуючи актуальність художнього конфлікту в сьогоденні. Крім того, корисно впроваджувати комплексні творчі завдання: проєкт «Путівник світом героя» або «Літературна відеопрезентація» стимулюють застосувати знання про твір у новому форматі, що глибоко закріплює інтерпретативні навички і робить навчання цілком компетентісно зорієнтованим [3, 22].

Варто розглянути найпродуктивніші практичні приклади формування інтерпретаційної компетентності в учнів старшої школи. Розпочнемо з проєктної діяльності. Учні готують дослідницькі проєкти (письмові роботи чи мультимедійні презентації) за темами творів. Наприклад, аналізують історичні

та культурні реалії в поемі Т. Шевченка «Кавказ» або створюють візуальний асоціативний ряд до вірша Лесі Українки з поясненням символіки. Проектна робота сприяє самостійності й глибокому зануренню в контекст, оскільки вимагає не тільки витягнути основні думки твору, а й знайти додаткову інформацію та креативно її подати.

Важливим є застосування на уроці методів дискусії та круглих столів. Використання обговорення на уроці мотивує учнів формулювати й аргументувати власну інтерпретацію. Наприклад, після прочитання повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» можна провести дискусію на тему «Чому характери персонажів конфліктують і що це говорить про соціальні установки того часу». Під час дискусії учні обмінюються думками щодо мотивів вчинків героїв, задають питання «чи можлива інша поведінка головних дійових осіб?» і спільно шукають відповіді. Це розвиває уміння слухати однокласників, формулювати контраргументи, а також бачити текст із різних точок зору [3, 20].

Розглянемо також метод інтерпретаційних (ментальних) карт. Школярі можуть малювати діаграми чи карти асоціацій, що відображають структуру твору. Наприклад, до твору М. Коцюбинського «Intermezzo» учні відзначають ключові образи (весна, музика, автоперсонаж) і показують, як вони пов'язані з головною ідеєю – уособленням духовного оновлення через мистецтво. Використання карт дозволяє побачити текст у цілісній системі: що є центральним, а що – допоміжним, як окремі елементи твору резонують один з одним.

Вартують на увагу прийоми театралізації та рольових ігор. Урок може завершуватися постановкою уривка з твору або імпровізованим «театром одного актора», де учні озвучують монологи героїв. Наприклад, учні перевтілюються в образи персонажів з твору О. Гончара «Тронка» і намагаються передати емоції та внутрішні стани героїв. Такий підхід «проживанням» сюжету розвиває емоційну сферу й уяву, поглиблюючи

розуміння того, як внутрішні переживання персонажів впливають на їхні вчинки [6, 318]. Театралізація також сприяє розвитку виразного мовлення та комунікативних умінь учнів.

Висновки. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників на уроках української літератури є складним, але необхідним процесом. Він вимагає системного підходу, включення різних видів навчальної діяльності та активних методів навчання [5]. Використання методів проєктів, дискусій, інтерпретаційних карт і театралізації створює багатогранне середовище для пізнання літератури, де учень не просто засвоює фактологію твору, а активно осмислює його художнє значення. Такий підхід стимулює розвиток творчих і критичних здібностей, поглиблює читацький досвід і формує особистісно зорієнтовану читачеву позицію. Удосконалення методики формування інтерпретаційної компетентності сприятиме розвитку всебічно освіченої молоді, здатної усвідомлено розуміти й цінувати літературну спадщину.

Література

1. Коцан О. Інтерпретаційна компетентність майбутнього викладача фортепіано: сутність та структурні характеристики. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 36. № 2. С. 33–40
2. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. /Авт.-уклад. Юрій Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т.1. 608 с.
3. Пинькас Н.А. Методичні особливості формування інтерпретаційної компетентності учнів під час вивчення літератури : конкурсна наукова робота. Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2019. 34 с.
4. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.
5. Шуляр В. Ноомодель інтелігентного читача: практико-орієнтована монографія. Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОППО, 2024. 176 с

6. Юлдашева Л.В. Формування інтерпретаційної компетентності: завдання та стратегії на різних рівнях літературної освіти. *Педагогічна наука*. 2025. № 1 (220). С. 315 – 319.

*Діана ЦАП,
здобувачка першого(бакалаврського) рівня вищої освіти
3 року навчання історико-філологічного факультету
Університету Ушинського*

ЖАНРОВА СТРАТЕГІЯ ДЕТЕКТИВУ В РОМАНІ АГАТИ КРІСТІ «ГРА ДЗЕРКАЛ»

The article examines the genre features of detective fiction using A. Christie's novel "They Do It with Mirrors" as an example. The genre varieties of detective fiction, the features of their plot and composition, as well as the character system are identified. The elements of the genre matrix in A. Christie's detective novel "They Do It with Mirrors" are defined. It is proven that the analyzed A. Christie's novel has the features of classic detective fiction and belongs to the category of closed-circle mysteries.

Key words: genre strategy, genre matrix, closed-circle mystery.

Постановка проблеми та її актуальність. Виникнення детектива як окремого літературного жанру пов'язують із творчістю відомого американського письменника Едгара Алана По, який у 40-х роках XIX ст. видав два оповідання «Таємниця Марі Роже» та «Вбивство на вулиці Морґ». Звичайно, не можна не відзначити великий внесок у розвиток цього жанру А. Конан Дойля – батька загальновідомих Шерлока Холмса та доктора Ватсона.

За час свого існування твори, написані в детективному жанрі, отримали доволі різноманітний діапазон оцінок – від повної зневаги, висміювання та нерозуміння до колекціонування найкращих романів та яскравого захоплення, що породило багато теоретичних досліджень, у яких на науковому рівні

<i>контексті позакласного читання старшокласників.....</i>	<i>117</i>
Павлюк Н. Л., Костриба В. <i>Доля жінки в повісті Г. Квітки-Основ'яненка «Сердешна Оксана» та поемі Т. Шевченка «Катерина».....</i>	<i>126</i>
Павлюк Н. Л., Лисюк А. <i>Особливості психологізму в повісті Івана Нечуя-Левицького «Бурлачка»... ..</i>	<i>135</i>
Горанська Т. В., Тер К. <i>Художня інтерпретація образу Івана Мазепи в однойменних поемах Дж. Байрона та В. Сосюри</i>	<i>145</i>
Ледовський В. <i>Інтерактивні технології на уроках української літератури</i>	<i>154</i>
Прущак Т. <i>Формування інтерпретаційної компетентності учнів: теоретичний аспект.....</i>	<i>161</i>
Цап Д. <i>Жанрова стратегія детективу в романі Агати Крісті «Гра дзеркал»</i>	<i>169</i>
Чабан Ю. <i>Функції пейзажу та інтер'єру у романі Емілі Бронте «Буремний перевал»</i>	<i>177</i>
Швець М. <i>Розвиток творчого потенціалу студентів-філологів у процесі педагогічної підготовки на основі технологій.....</i>	<i>184</i>
Інформація про керівників	<i>194</i>

Наукове видання

**ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА АНАЛІЗУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ:
СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Збірник наукових статей

ВИПУСК 3

Підп. до друку. Формат 60х90/16. Папір офсетний.

Гарний «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. арк. 11.

Наклад 100 пр.

Видавець Букаєв Вадим Вікторовий

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02. 03. 2007 р.

Тел. 0949464393, email – 7431391@gmail.com